

კიდევ ერთი რომანი ჰოლოკოსტის შესახებ – ჯონ ბოინის „ბიჭი ზოლიან პიჯამაში“

ნინო ძამუკაშვილი

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

e-mail: nino.dzamukashvili@tesau.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac>

ჩვენი სტატიის მიზანია ირლანდიელი მწერლის ჯონ ბოინის რომანის „ბიჭი ზოლიან პიჯამაში“ (John Boyne, *The Boy in the Striped Pyjamas*, 2006) მცირე ლიტერატურული ანალიზი. შევეცადეთ, გვეჩვენებინა რამდენად ზის რომანი იგავის ჟანრის ფარგლებში და რამდენად შეეფერება იგავის მოცემულობა მეოცე საუკუნის ერთ-ერთი ყველაზე საშინელი მოვლენის, ჰოლოკოსტის აღწერას. სტატიაში ყურადღება გავამახვილეთ თხრობის სტილზე- თხრობა მესამე პირში მიმდინარეობს, თუმცა ყველა მოვლენა დანახული და აღქმულია ცხრა წლის ბიჭის თვალით. წარმოვაჩინეთ იმდროინდელი გერმანელი მაღალჩინოსანის ოჯახის ორმაგი ცხოვრება- ნორმალური და ჩვეულებრივი მავთულხლართებს აქეთ და არაადამიანური და შეუბრალებელი-მის მიღმა. გავავლეთ ზოგადი პარალელები ხსენებულ რომანსა და სხვა იგავ-რომანსა და ასევე მეგობრობაზე დაწერილ სხვა საბავშვო წიგნებს შორის. ორი პატარა ბიჭის მეგობრობა არის სწორედ ის ნათელი და ყველაზე ჰუმანური წერტილი, რაც ყოველგვარ მავთულხლართებზე და სევრეგაციაზე მაღლა დგას. ასევე, რომანის სუფთა ტრაგიკული ჟღერადობიდან გამომდინარე, იგი შევადარეთ ძველი ბერძნული ტრაგედიის ქოროს პათოსს.

საკვანძო სიტყვები: ჰოლოკოსტი, იგავი, რომანი, მეორე მსოფლიო ომი, ტრაგედია.

ჯონ ბოინის რომანმა „ბიჭი ზოლიან პიჯამაში“ (John Boyne, *The Boy in the Striped Pyjamas*, 2006) გამოქვეყნებისთანავე დიდი ყურადღება მიიქცია. თემატიკა-მეორე მსოფლიო ომი და მისი ყველაზე დიდი საშინელება, საკონცენტრაციო ბანაკი და ჰოლოკოსტი-ახალი არ არის ლიტერატურისთვის. მწერალი ახერხებს, ახლებურად მოგვიყვეს ამის შესახებ. რომანში ვერ ნახავთ ბატალურ სცენებს, ჯარისკაცებს და მათ უფროსებს ბრძოლის ველზე, ვერც სამშობლოს-თვის დაღვრილ სისხლს და ვერც გმირობასა და თავდადებას, და მაინც, წიგნის წაკითხვის შემდეგ, გვჯერა, ყოველი მკითხველი კიდევ ერთხელ გაისიგრძეგანებს ომის ყველაზე საზარელ შედეგებს და გააცნობიერებს, რამდენად ძვირფასია თითოეული ადამიანის სიცოცხლე და რამდენად უნიკალური და შეუცვლელია თითოეული მათგანი.

ავტორმა თავის რომანს იგავი (fable) უწოდა და ეს ალბათ შემთხვევითი არ არის. მწერალი იგავის ფარგლებში არ რჩება (როგორც მაგალითად ანტუან დე სენტ-ეგზიუპერი თავის „პატარა უფლისწულში“), არამედ მას ავსებს რეალური გეოგრაფიული და ისტორიული არეალებითა თუ მოვლენებით. აღსანიშნავია, რომ მთხრობლი ავტორია-

მოვლენები დანახული და განცდილია პატარა ბიჭუნას თვალთ და გულით და იმგვარადვეა გადმოცემული, როგორც ამას ცხრა წლის ბავშვი მოახერხებდა; მისეული ასაკობრივი და სიტუაციური, ძველი და ახალი გამოცდილების შეჯამებით შედეგად. ნაწარმოებს შეიძლება „აღზრდის რომანიც“ ვუწოდოთ, ვინაიდან არა მხოლოდ ბრუნო გაიზარდა იმ პერიოდის განმავლობაში, რაც ბანაკის სიახლოვეს გაატარა, არამედ ახალგაზრდა მკითხველი თაობისთვისაც ეს ერთგვარი შემეცნებითი ტექსტია. ზოგი კრიტიკოსი მას პირდაპირ უწოდებს წიგნს მოზარდებისთვის და ბავშვებისთვის. მაგალითად, მიმომხილველი ედ ვრაიტი ტექსტს ჯონ ბოინის პირველ საბავშვო წიგნს უწოდებს და წერს, რომ იქმნება ერთგვარი უხერხულობა, ვინაიდან, მიუხედავად იმისა, რომ ავტორი მას იგავს უწოდებს, იგი რეალურ დროში, მეტად კონკრეტულ ისტორიულ მომენტშია მოცემული. ამდენად, თუ მას ბავშვებს წააკითხებენ, უფროსები მზად უნდა იყვნენ, რომ მათ ჰოლოკოსტის შესახებ ახსნა-განმარტება მისცენ: „იქნებ იგავები მაშინ არის საუკეთესო არჩევანი, როდესაც „პატარა უფლისწულის“ მსგავსად ისინი ყველაფრისგან მოშორებული არსებობენ...“ (<https://www.theage.com.au/entertainment/books/the-boy-in-the-striped-pyjamas-20060103-ge1inf.html>).

კრიტიკოსი ნიკოლას თაკერი მიიჩნევს, რომ ნაწარმოები იგავიცაა და რეალისტური ამბავიც და აცხადებს, რომ ამ ტექსტის მთავარი მიზანი ამბის მოყოლაა. ბრუნოს ის ზედმეტად გულუბრყვილოდ მიიჩნევს; იმდენად, რომ ეჭვობს, თავს ხომ არ იტყუებსო. „ჯონ ბოინი, რომელიც ადრე მხოლოდ უფროსებისთვის წერდა, ასეთ საკითხებს არ უღრმავდება. რომანი მშვენიერი შენაძენია ისტორიის ერთ დროს ტაბუირებული ტერიტორიისთვის, ყოველ შემთხვევაში ამ პერიოდის საბავშვო ლიტერატურისთვის“ (<https://www.independent.co.uk/artsentertainment/books/reviews/the-boy-in-the-striped-pyjamas-by-john-boyne-6111909.html>). მიუხედავად იმისა, რომ ომის წლებია, ცა ბერლინის თავზე იდეალურად უსაფრთხო და მოწმენდილია პატარა ბრუნოსთვის. მისი იდილიური ყოფა მაშინ ირღვევა, როდესაც მოულოდნელად მამის სამსახურის გამო ოჯახი სრულიად უცხო ქალაქში გადადის. ახალი ცხოვრება, უსახური ახალი სახლი და გარემო საერთოდ არ ჰგავს იმ მშვენიერ, მრავალი თავგადასავლით სავსე მხიარულ და მშვენიერ ბერლინის სახლს, სადაც ბრუნო დასთან და მშობლებთან ერთად ბედნიერად ცხოვრობდა, სადაც ახლოს ჰყავდა საყვარელი ბებია და პაპა და განუყრელი, სამი სამუდამო მეგობარი. გამოცდილი მკითხველი ხვდება, რომ ოჯახმა გერმანიის ტერიტორია დატოვა და ის, რაც პატარა ბრუნოს ესმის, როგორც Out-with („აქედან შორს“), სინამდვილეში აუშვიცია, (Auschwitz), ერთ-ერთი ყველაზე საშინელი საკონცენტრაციო ბანაკი, ჰოლოკოსტის ავბედითი სიმბოლო. პოლონეთში გადასახლებული ბრუნო ბოლომდე ვერ გაიგებს, რას წარმოადგენდა ეს ბანაკი და ეს ადგილი, რომელსაც ის ღობის მიღმა ხედავს. ბავშვს ესმის ეს უცხო სიტყვა და ის თავისთვის „თარგმნის“ კიდეც. მწერალი არა მარტო ოსტატურად გადმოგვცემს ბავშვის გამოუცდელი ყურით აღქმულ ვარიანტს, არამედ ის ამ სიტყვით ახერხებს, გადმოსცეს ისიც, თუ რას უპირებდა ფაშისტური გერმანია ებრაელ მოსახლეობას: თავიდან მოშორებას, გაწყვეტას: “Nothing, thought Bruno, not

even the insects, would ever choose to stay at Out-With” [Boyne, 2006:122]; (არავინ, სულ არავინ, თვით მწერებიც კი, არასოდეს არ დარჩებოდნენ ამ გადასაკარგავში).

ბრუნოს მამა ადოლფ ჰიტლერის მთავრობაში მიღებული მაღალჩინოსანია. მამის დაწინაურება მოჰყვა სწორედ ჰიტლერის და ევა ბრაუნის სტუმრობას ბრუნოს ოჯახში. როგორც რომან-იგავს შეეფერება, ავტორი პირდაპირ არც ადოლფ ჰიტლერს ასახელებს და მას ბრუნო უწოდებს *the Fury*-ს, ისე, როგორც ესმის ეს სიტყვა („ფიურერი“) მის ყურს და ბავშვური ინტუიციით სწორ ასოციაციას ამყარებს. ამრიგად, მიუხედავად ბრუნოს ბავშვური გულუბრ-ყვილობისა და უცოდინრობისა, ეს შემთხვევითი არ არის: *the Fury* (ინგლ. „მძვინვარება“). არ დაგვავიწყდეს, რომ ფურიები იგივე ევმენიდები, იგივე ერინიები, შურისძიების ღვთაებათა სამეულის სახელია ბერძნულ მითოლოგიაში. ფიურერის და ევას სტუმრობა ბრუნოს ოჯახში ერთ-ერთი გარდამტეხი მომენტია ნაწარმოებში: “First the Fury and the beautiful blonde woman had come to dinner, which had brought the whole house to a standstill, and then it was the new business of calling Father ‘Commandant’” [Boyne, 2006:89]; (ჯერ იყო და, ფურია და ლამაზი წერა ქალი მოვიდნენ მათთან სადილად და ამ ამბავმა მთელი მათი სახლი თითქოს გააშეშა. მერე იყო და, მამას ახალი სახელს ეძახდნენ – „კომენდანტი“). უწინარესად ბავშვები დამაბულელები ელიან სტუმრებს. მათ მოსვლამდე, ბრუნოს მამა შვილებს უმნიშვნელოვანეს მითითებებს აძლევს: “An hour before the Fury was due to arrive Gretel and Bruno were brought downstairs where they received a rare invitation into Father’s office” [Boyne, 2006:119]; (ერთი საათით ადრე სანამ ფურია მოვიდოდა, გრეტელი და ბრუნო ქვედა სართულზე მოიხმეს, იშვიათზე იშვიათი მიპატიჟება მიიღეს მამის კაბინეტში).

ახალი საცხოვრებელი განმარტოებული კუნძულივითაა. გაქცევა რომ გინდოდეს, ვერსად ვერ გაიქცევი. იგი თავისი კანონებით არსებობს. ღობის აქეთ თითქოს და ისევ ჩვეულებრივი ცხოვრებით, ღობის იქით კი მუდმივი ოხვრა, ტკივილი და „კბილთა ღრჭენა“, რომელიც ბრუნოს არ ესმის. ის მხოლოდ იმას ხედავს თავისი ფანჯრიდან, რომ “The pyjama people all jumped to attention whenever the soldiers approached and sometimes they fell to the ground and sometimes they didn't even get up and had to be carried away instead” [Boyne, 2006:100-101]; (პიჟამაში ჩაცმული ხალხი მაშინვე გასწორდებოდნენ ხოლმე, როგორც კი ჯარისკაცები მიუახლოვდებოდნენ და ზოგჯერ მიწაზე ეცემოდნენ და ზოგჯერ ვეღარც კი დგებოდნენ ზეზე და გასაყვანი ხდებოდნენ).

კრიტიკოსი ქეთრინ ჰიუზი წერს: „უფროსი მკითხველისთვის, ბრუნოს უმანკო უცოდინ-რობა სიმბოლურად გამოხატავს იმ ხალხის პოზიციას, ვისაც არ სურდათ დაენახათ რა ხდებოდა მათ ცხვირწინ 1940-იანების პირველ ნახევარში. უფრო ახალგაზრდა მკითხველისთვის, თუნდაც ბრუნოს ტოლებისთვის, ეს შეიძლება საგანმანათლებლო რამ აღმოჩნდეს–ფურცლიდან-ფურცელზე, რასაც ისინი ხედავენ რომანში, რომ პიჟამაში გამოწყობილი ადამიანები ძალიან გამხდრები არიან, რომ მათ ეკრძალებათ ტერიტორიის დატოვება, რომ ადრე ისინი საერთოდ სულ სხვაგან ცხოვრობდნენ, რეალურად იმ ადგილის

საშინელებებს აცნობთ, რასაც დიდები „აუშვიცად“ იცნობენ“ (<https://www.theguardian.com/books/2006/jan/21/featuresreviews.guardianreview18>).

ბერძნული წმინდა წყლის ტრაგედიის შესაფერისი ქოროს კვილი თითქოს უკვე გვესმის, როდესაც კომენდანტის ახალ გატკიცულ ფორმაში გამოწყობილ ბრუნოს მამას მშობელი დედა შერისხავს. ახალი სამოსი „ამხილებს“ სულისწამწყმედ სამსახურში ჩამდგარ კაცს, რომლის ცივი გონებისთვისაც საკონცენტრაციო ბანაკის უფროსობა მხოლოდ დაწინაურება და ქვეყნისადმი თავდადების გამოხატულებაა; ის ხომ ბანაკში მყოფ ხალხს ადამიანებადაც არ თვლის. დედა კი, მზადაა არა მარტო ყოველგვარი კავშირი გაწყვიტოს საყვარელ შვილთან, არამედ ოდიპოს მეფესავით, რომელსაც როგორც იქნა და თვალი აეხილა შემზარავ დანაშაულზე, თვალები დაითხაროს: “ ‘Ashamed!’ she called out before she left. ‘That a son of mine should be—’ A patriot,’ cried Father, who perhaps had never learned the rule about not interrupting your mother.’ A patriot indeed!’ she cried out. ‘The people you have to dinner in this house. Why, it makes me sick. And to see you in that uniform makes me want to tear the eyes from my head!’ she added before storming out of the house and slamming the door behind her” [Boyne, 2006:100-203]; (‘მრცხვენია!’ დაიყვირა დედამ სანამ გავიდოდა. ‘რომ ჩემი შვილი უნდა ...’ ‘პატრიოტი იყოს’, შეაწყვეტინა ასევე ყვირილით მამამ, როგორც ჩანდა ვერა და ვერ ესწავლა, რომ დედას არ აწყვეტინებენ. ‘კი, პატრიოტი! ეს რა ხალხი მოგყავს სადილად საკუთარ სახლში. რამის არის, გული ამერიოს! შენ რომ მაგ ფორმაში გხედავ, საკუთარი თვალების ამოთხრა მინდება’, სახლიდან უკანმოუხედავად გავარდა ბებია და კარები გაიჯახუნა). სწორედ მას მისწერა წერილი ახალი გარემოთი საშინლად უკმაყოფილო ბრუნომ. ბებია რამდენიმე თვეში გარდაიცვალა კიდევ.

ბრუნოს უცოდველი ბავშვობა მხოლოდ შორიახლოს გავლებულ მავთულხლართების იქით, მომაკვდინებელ ბანაკში არ მთავრდება. შემდეგი აკრძალული რამ, რასაც ბრუნო არ უნდა ხედავდეს, ეს ბრუნოს დედის რომანია ახალგაზრდა ლეიტენანტ კოტლერთან. ბრუნო ქვეცნობიერად გრძნობს, რომ ახალგაზრდა კაცი, რომელიც მუდამ მათ სახლში ტრიალებს და ბიჭს მხოლოდ ერთ ღლაპად მიიჩნევს, სხვა უკანონო ქმედებაშიაც უნდა იყოს ჩართული: “Not to mention the fact that he was always in the living room with Mother and making jokes with her, and Mother laughed at his jokes more than she laughed at Father's” (Boyne, 2006:162); (იმას თავი დავანებოთ, რომ ლეიტენანტი ყოველთვის მისაღებ ოთახში ბრძანდებოდა დედასთან ერთად და სულ სასაცილო რამეებს უყვებოდა; დედაც რომ უფრო მეტს იცინოდა მის ხუმრობებზე, ვიდრე მამის მოყოლილზე).

მსოფლიო ლიტერატურას მრავალი შედეგური ახსოვს ბავშვების მეგობრობაზე. ყველაზე მეტად, ბოინის რომანი ალბათ მარკ ტვენის ნაღვლიან ისტორიას გვახსენებს უფლისწულსა და მათხოვარზე. ჰოლოკოსტის სიმბოლო–საკონცენტრაციო ბანაკი, არ არის ხელსაყრელი ადგილი მეგობრობისთვის; მით უმეტეს როდესაც მეგობრები მტრული ბანაკებიდან არიან. სწორედ აქ, მავთულხლართების მიღმა შეიძენს ბრუნო მართლაც და

„სამუდამო“ მეგობარს, ზუსტად თავის ტოლ ებრაელ ბიჭს, შმუელს. სწორედ მათი მეგობრობა ხდის ამ აუტანელ ადგილას ასატანად ორივე ბავშვისთვის.

პატარა ბრუნოს ისტორია, რომელიც პატარა ბიჭის მონაყოლს ჰგავს, თანდათან ძალას იკრებს და სრული სვლით მიდის ტრაგიკული ფინალისკენ. ძალიან ძვირი დაუჯდა ამ თანამ-დებობაზე დათანხმება ბრუნოს მამას. რომანის ბოლოს, ზღაპრისეული მოტივიც მძლავრობს: ბევრი ეძებეს თუ ცოტა ეძებეს, ვერ იპოვეს ბრუნო და ისევ, სასოწარკვეთილი მამა ახერხებს მიაკვლიოს კვალს და იგებს სიმართლეს. მართლაც, კარგი იქნებოდა, მთელი ეს ამბავი იგავი რომ ყოფილიყო.

ლიტერატურა:

1. Boyne J., - *The Boy in the Striped Pyjamas*. David Fickling Books Publishers. 2006.
2. Hughes K., - *The Review of The Boy in the Striped Pyjamas*. *The Guardian*. 2006
<https://www.theguardian.com/books/2006/jan/21/featuresreviews.guardianreview18>; მოძიებულია 2.09.2022;
3. Tucker N., - *The Boy in the Striped Pyjamas*, by John Boyne.
<https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/reviews/the-boy-in-the-striped-pyjamas-by-john-boyne-6111909.html>; მოძიებულია 10.09.2022;
4. Wright E., - *The Boy in the Striped Pyjamas*. *The Age*. 2006.
<https://www.theage.com.au/entertainment/books/the-boy-in-the-striped-pyjamas-20060103-ge1inf.html>;
მოძიებულია 10.09.2022.

Nino Dzamukashvili

Telavi Iakob Gogebashvili State University

One More Novel about the Holocaust–John Boyne, *The Boy in the Striped Pyjamas*

Abstract

The aim of our article is a brief literary analysis of *The Boy in the Striped Pyjamas* (2006) by the Irish writer John Boyne. We tried to show how well the text fits in the genre of *fable* as the author his work himself. Also, whether this genre is a good vessel to pour there Holocaust, one of the most dreadful events of the twentieth century. We highlighted the narration technique of the writer- retelling the story in the third person, though it is read as if it were written by Bruno, a nine-

year-old protagonist as every occurrence in the book is seen and felt through him. Also, we underlined the double nature of the high rank Nazi officer's family life; one decent, ordinary side and the other non-human, those two parts divided by the wires. We showed the parallels between the present work and other fable and also between other books about friendship. For the friendship between the two boys, Bruno and Shmuel is the brightest and the most humane spot which is above all kinds of wirefences. Also, proceeding from its pure tragical notes, we compared the book with ancient Greek tragedies.

Key words: Holocaust, fable, novel, World War Two, tragedy.